

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Методология как изкуството и литературата да се използват за образование, творчество и ИНОВАТИВНОСТ

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Съдържание:

A. Въведение и инфографика	3
B. Образователна рамка на методологията	9
a) Обучителни цели	9
b) Преки и непреки целеви групи	9
c) Обучителни резултати от гл.т. на знания, умения и компетенции	11
C. Част I: Защо да използваме изкуството и литературата в обучението на възрастни?	13
a) Комбиниране на теорията и историята на изкуството и литературата с принципите на неформалното и иформалното образование	13
b) Творчество и иновативност в обучението и 3-те категории знания и умения, необходими на обучаемите, за да успеят в живота и работата през 21 век	23
c) Предприемачество и предприемачески умения	29
d) Образователни програми, инициативи и учебни планове от формалното образование, които използват изкуството и литературата за стимулиране на творчеството и иновативността на обучаемите	32
e) Какви резултати могат да се очакват, ако използваме изкуството и литературата в образованието на възрастни за преподаване на предприемачески умения?	36
D. Част II: Как да използваме изкуството и литературата в образованието на възрастни?	38
1) Основи на образованието чрез изкуства - 3 допълващи се педагогически стълба	38
2) Основни принципи на арт терапията и теорията на цветовете	44
3) Основи на творческото писане и сторителинга	49
E. Част III: План на урок / сесия	55
a. Релевантни техники и методи от неформалното и иформалното образование на възрастни, които могат да се използват (групова динамика, коучинг техники, рефлексия и саморефлексия на обучаемите)	55
b. Насоки за разработване на дейности за използване на изкуството и литературата в неформалното образование на възрастни	58
c. Примерен план на урок / сесия за използване на изкуството и литературата за промотиране на креативността и иновативността по теми, свързани с предприемаческите умения	63
d. Критерии за определяне на подходящи творби на изкуството и литературата	66

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

А. Въведение и инфографика

В миналото на учителите и обучителите им е било казвано какво, кога и как да преподават. От тях се е очаквало да използват същите методи като предходните поколения и всякакви отклонения от традиционните практики са били възпирани.

В наши дни обучителите са окуражавани да адаптират и прилагат нови практики, които поощряват ученето чрез изкуство и наука. Те приемат, че най-важната им роля е да опознаят всеки обучаем като индивид, за да разберат неговите уникални нужди, стил на учене, социален и културен произход, интереси и способности. За да успеят да го наравят, обучителите и тренинг специалистите се нуждаят от нови обучителни инструменти и иновативни практики. И изкуството и литературата им дават този нов подход.

“Използването на изкуства за образование, творчество и иновативност” (AA4ECI) е съвместен проект на 6 организации с различен профил и експертиза в сферата на формалното и неформалното образование. Партньорството включва две НПО, два частни обучителни центъра, един университет и една публична организация както следва:

	HUMAN RESOURCES MONITORING AND DEVELOPMENT BUREAU, Литва www.zispb.lt
	НИКАНОР ООД, България www.nikanor.bg
	OPENEUROPE, Испания www.openeurope.es
	EUROPEAN GRANTS INTERNATIONAL ACADEMY SRL, Италия www.egina.eu
	USAK UNIVERSITY, Турция www.usak.edu.tr

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

's-Hertogenbosch

MUNICIPALITY OF 'S-HERTOGENBOSCH,
Холандия

www.weenerxl.nl

Проектът се реализира с финансовата подкрепа на програма „Еразъм +“ на ЕС, чрез Литовската Национална агенция (номер на проекта: 2019-1-LT01-KA204-060488).

Следвайки принципа, че *креативното учене се нуждае от креативно преподаване*, проектът цели да **насърчи творческото използване на литературата и изобразителното изкуство в неформалното обучение за възрастни**. Той също така има за цел да **осигури на преподавателите и треньорите практически методи и инструменти за това как да прилагат изкуствата в образователния процес**.

Специфичните цели на проекта са:

1. Разработване на методология и Наръчник за творческо използване на изкуствата в неформалното образование за възрастни и за отключване на креативния потенциал на лидерите, вземащите решения, и на предприемачите;
2. Подобряване на компетенциите и знанията на обучители, преподаватели, професионалисти по човешки ресурси, предприемачи и учещи се като цяло как да използват изкуствата, за да провокират творчеството и иновативността;
3. Повишаване на способностите на обучаващите се преподаватели, експерти, треньори и възрастните учещи се да повишат емоционалната интелигентност при ежедневните бизнес решения и при взимането на решения и да търсят нови възможности и подкрепа за предприемаческия дух;
4. Създаване на неформална мрежа от професионалисти в областта на неформалното образование, за да се подсили международната подкрепа и обмена на опит в тази област;
5. Насърчаване на междусекторното и транснационалното сътрудничество между страните партньори, центрове за образование и обучение от формално и неформално образование.

Иновативността на подхода е в това, че той ще позволи на обучителите и тренинг специалистите, които не са професионални артисти или специалисти с областта на изящните изкуства и литературата, да ги използват в образователния процес.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

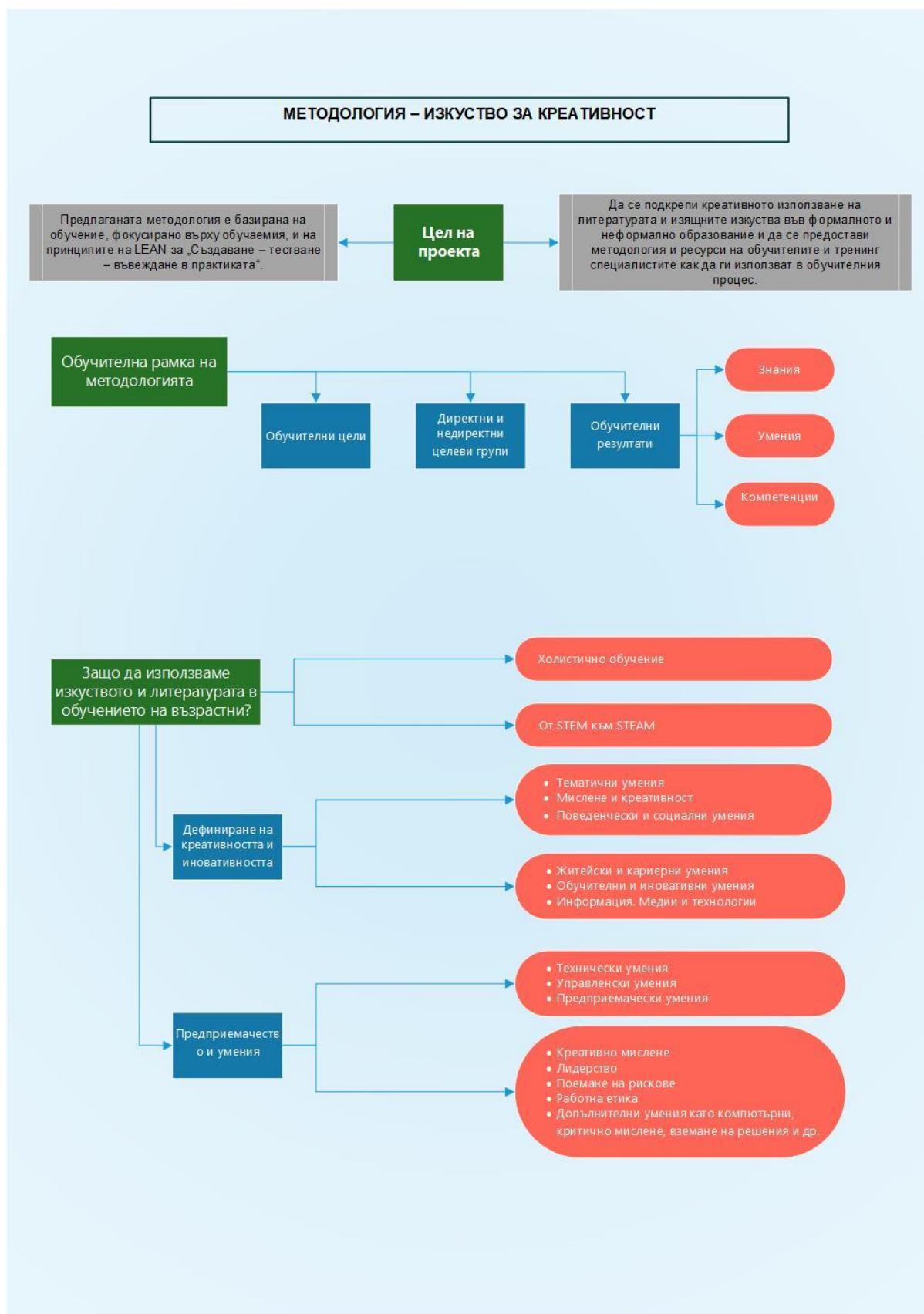

Предложената методология се базира на образователния модел, поставящ в центъра обучаемия, и следва принципите на LEAN за „Изграждане – тестване - отговор“.

*Очакваният ефект от проекта е в няколко посоки. **От една страна** – да обогати знанията и уменията на преподавателите и тренинг специалистите как да прилагат изящните изкуства и литературата във формалното и неформалното обучение на възрастни и да ги използват за повишаване на емоционалната интелигентност на обучаемите и за отключване на критичното и нестандартно мислене, творческия потенциал и иновативността. **Вторият аспект** е да се повишат познанията за националното и европейско културно наследство и как то да се използва за обучителни цели. **Третият аспект** е чрез проекта да се промотира работата в мрежи между организациите за обучение на възрастни, доставчиците на обучение, НПО и публичните власти на национално и международно ниво, за да се засили използването на резултатите от проекта и да се подобри качеството на образователния процес във всяка от партньорските страни.*

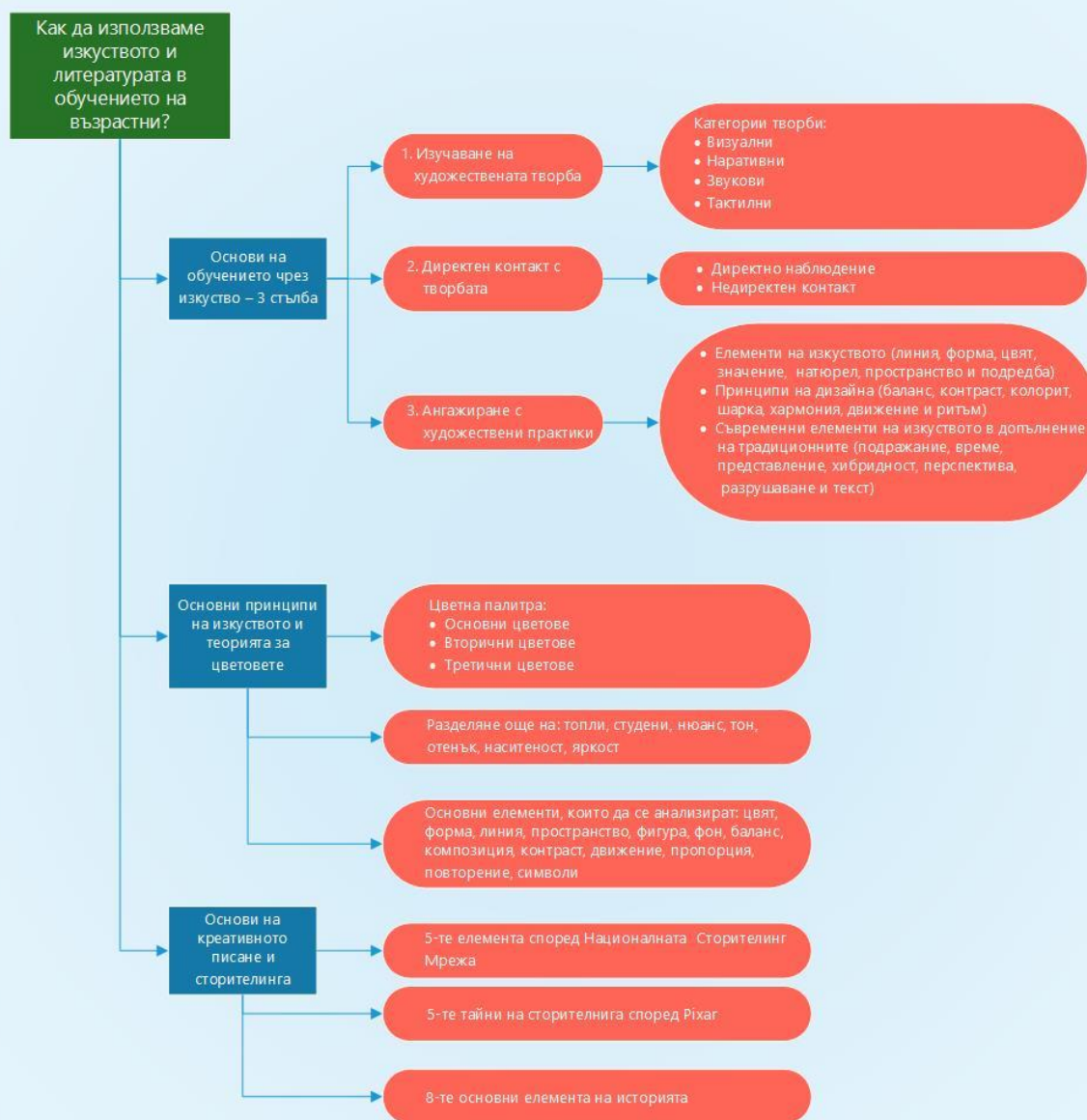
2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

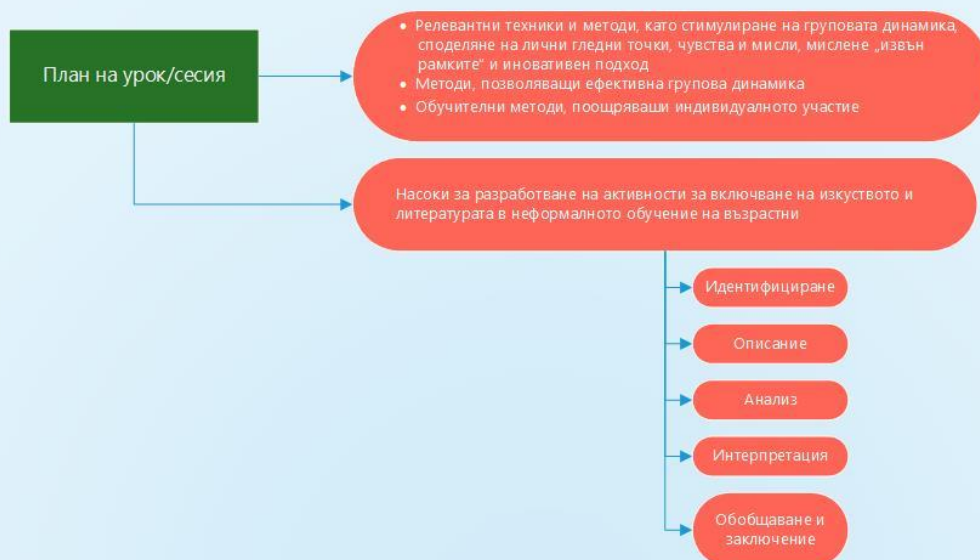
2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

В. Образователна рамка на методологията

а) Обучителни цели

Основната цел на методологията е да даде общата структура на наръчника за обучители, който трябва да бъде разработен в рамките на проект AA4ECI, да запознае партньорите и целевите групи с новия метод и да им помогне да го използват в обучителните си дейности.

Методологията има следните обучителни цели:

- Да помогне на обучителите на възрастни и на тренинг специалистите да повишат знанията, уменията и компетенциите си как да използват изкуството и литературата в обучителния процес, за да дадат тласък на творчеството и иновативността на обучаемите;
- Да даде насоки как да бъдат разработвани уроците, сесиите и упражненията за използване на изкуството и литературата в обучителния процес;
- Да даде общ формат на план на урок / сесия за използване на изкуството и литературата за повишаване на творчеството и иновативността по теми, свързани с предприемаческите умения;
- Да даде критерии за селекция на подходящи произведения на изкуството и литературата за разработваните дейности и уроци / сесии.

б) Преки и непреки целеви групи

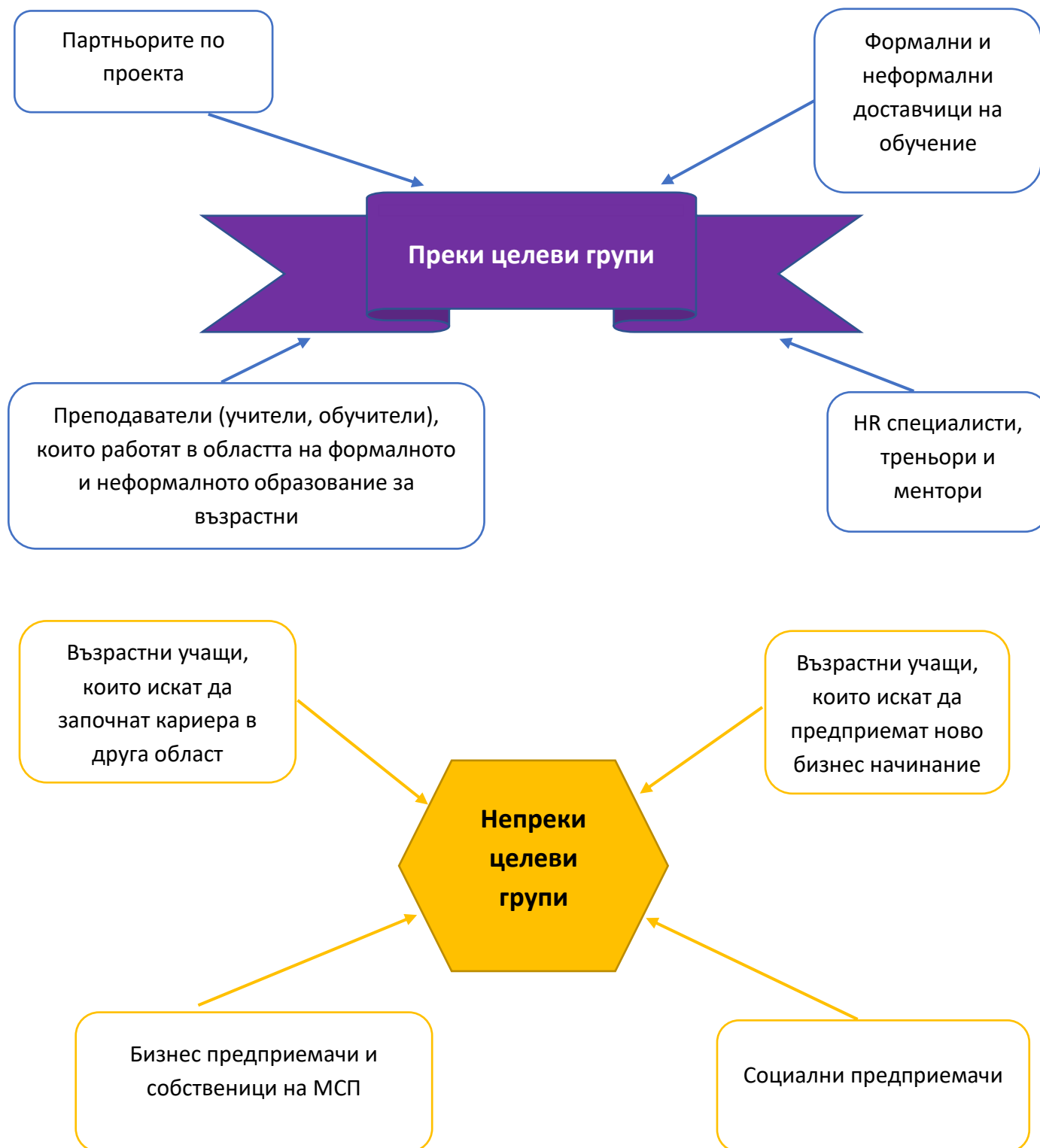
Целевите групи на методологията съответстват на тези на проект AA4ECI и се разделят на:

- **Преки целеви групи**, които ще бъдат директно облагодетелствани от разработената методология как изкуството и литературата да се използват за образование, творчество и иновативност;
- **Непреки целеви групи**, които ще бъдат индиректно подпомогнати чрез иновативния обучителен подход как изящните изкуства и литературата да се включат в образованието на възрастни.

Различните видове целеви групи са показани на следващите схеми:

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

с) Обучителни резултати от гл.т. на знания, умения и компетенции

Обучителните резултати от методологията са в три посоки:

- Знания;
- Умения;
- Компетенции.

Представени са по-долу:

ЗНАНИЯ
Обучителите и партньорите по проекта ще: • Получат познания за основните принципи на Арт-образованието; • Се запознаят с основните принципи на арт-терапията и теорията на цветовете; • Получат познания за основните принципи на творческото писане и сторителинга; • Се запознаят с образователни програми, инициативи и учебни планове от формалното образование, които използват изкуствата и литературата за стимулиране на творчеството и иновативността на обучаемите;
УМЕНИЯ
Обучителите и партньорите по проекта ще могат да: • Комбинират теорията и историята на изкуствата и литературата с принципите на неформалното и иформалното образование; • Разработват собствени дейности за използването на изкуството и литературата в неформалното образование на възрастни; • Подготвят план на урок / сесия за използване на изкуството и литературата за провокиране на творчеството и иновативността по теми, свързани с предприемаческите умения; • Сами да подбират произведения на изкуството и литературата за своите упражнения, свързани с предприемачески теми;
КОМПЕТЕНЦИИ
Обучителите и партньорите по проекта ще могат да: • Оценят прехода от STEM към STEAM – Наука, Технологии, Инженерни науки и Математика Наука, Технологии, Инженерни науки, ИЗКУСТВА и Математика; • Ценят творчеството и иновативността в съвременния обучителен процес; • Вдъхновяват околните за 3-те категории знания и умения, от които обучаемите се нуждаят, за да успеят в живота и работата през 21-ви век;

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- Прилагат успешно техники и методи от неформалното и иформалното образование като групова динамика, коучинг техники, рефлексия и саморефлексия на учещите.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

С. Част I: Защо да използваме изкуството и литературата в обучението на възрастни?

а) Комбиниране на теорията и историята на изкуството и литературата с принципите на неформалното и иформалното образование

През 21-ви век бизнесът, публичните власти, нестопанските организации и обществото като цяло имат голяма нужда от хора, които са креативни, гъвкави, приспособими и иновативни. Според някои проучвания 72 % от бизнес лидерите споделят, че креативността е умение номер едно, което търсят, когато наемат нови хора¹. За съжаление както частният, така и общественят сектор отчитат, че днешните завършващи образованието си нямат достатъчно умения, които да им позволяват да се изразяват добре, критично да оценяват света около себе си и активно да се ангажират с различни аспекти на човешкото съществуване.

Това поставя нови предизвикателства пред формалните и неформалните образователни системи, които трябва да се развиват, за да отговарят на променените условия. Необходимо е да комбинират теоретичните и практически знания с развиването на директно приложими умения, като критично мислене и решаване на проблеми, креативност и иновативност, общуване, сътрудничество и предприемачество, които са изключително важни за успешното личностно и професионално развитие на днешните и утрешни учещи, служители и такива, занимаващи се с бизнес и предприемачество.

Всички хора имат творчески потенциал, който понякога има нужда да бъде **отключен**.

Изкуствата и литературата създават подходяща среда и практики, чрез които обучаемите са активно въввлечени в творчески дейности и иновативни учебни практики. Стратегически документ на UNESCO² определя че “запознаването на обучаемите с творчески процеси, които включват в образованието елементи от

¹ <https://www.americansforthearts.org/by-topic/arts-education>

² http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf
2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

собствената им култура, култивира във всеки чувство на творчество и инициативност, въображение, емоционална интелигентност и морален „компас“, умения за критично мислене, усещане за самостоятелност и свобода на мисълта и действията. Образованието по и чрез изкуства стимулира когнитивното развитие и може да направи това, което обучаемите учат, и начинът, по който го правят, по-релевантни да нуждите на модерните общества, в които живеят. Както голяма част от образователната литература показва, изживяването и изграждането на познания за изкуствата позволява развитието на уникални перспективи за широк набор от теми, перспективи, които не е възможно да бъдат открити чрез други обучителни методи.”

Използването на изящните изкуства и литературата в образователния процес съответства на основните принципи на „холистичното образование“, определено от един от основателите му – Рон Милър, като³:

„Холистичното образование

е образователна философия, основана на разбирането, че всеки намира идентичност, значение и цел в живота чрез връзката си с общността, със света около себе си и с общочовешките ценности като състрадание и мир. Холистичното образование се стреми да култивира у хората вътрешно благоговение към живота и страстна любов към ученето.”

По този начин образованието, основано на холистичния подход и включващо изкуствата и литературата в обучителния процес, се стреми да интегрира различни нива на значение, изследване и опит, вместо да определя и дава тясно познание по темите, които се преподават.

³ <http://www.schoolaroundus.org/holisticeducation>

С други думи:

**Холистичното образование
подхранва
изследователските
чувства.**

Чрез използването на опит от реалния живот, настоящи събития, различни визуални и наративни форми на изкуството и други реални източници на знание вместо суха информация от учебници, преподавателите могат да насърчат обучителните нагласи на учениците си. Като окуражават рефлексията и задаването на въпроси за

сметка на пасивното запомняне на факти, учителите и учителите поддържат жив „пламъка на интелигентността“ на своите ученици, което е много повече от абстрактното умение за решаване на проблеми⁴.

Така холистичното образование е насочено повече към развиването на интелектуалните, емоционалните, артистичните, творческите и духовните умения на човека. То работи за **промяна на нагласите на обучаемия, за провокиране на критично и извън-системно мислене** и окуражава учещите да **се замислят как техните действия се отразяват на другите и на света около тях**.

Като работят върху реални примери обучаемите придобиват различни умения, които са важни за бъдещия им академичен и професионален живот. Но по-важното – **научават се как да обмислят нещата и да мислят критично**, което включва умения, които могат да бъдат лесно трансферирани и използвани в различни ситуации⁵.

Сред другите аспекти на холистичния подход към образованието и включването на изкуствата и литературата в обучителната среда са:

- **Идеята за свързаността** между различните аспекти на живота и живеенето, които са взаимосвързани, интегрирани и взаимозависими;

⁴ http://www.holisticedinitiative.org/wp-content/uploads/documents/ron_miller-holistic_education_a_brief_introduction.pdf

⁵ <https://www.educationcorner.com/holistic-education.html>

- **Идеята за смисленост**, тъй като хората са склонни да учат по-добре, когато темата е важна за тях. Образователният процес трябва да започва с това, което учащият знае или е разбрал от опита и начина си на мислене и което е важно за него, а не с това какво другите мислят или чувстват, че е важно за тях.

В повечето случаи **педагогиката, основана на изкуството**, се фокусира върху децата, докато в образованието на възрастните изкуствата и литературата се разглеждат повече като дейности от свободното време, като терапия или като такива, които се предполага, че носят радост или усещане за спокойствие. По този начин техният потенциал за поощряване на творчеството, иновативността и мисленето „извън рамките“ не е напълно използван.

Професор П. Вижаякумар, който е председател на Центъра за социално и организационно лидерство (C SOL) към Тата институт по социални науки (TISS) в Мумбай, Индия, **използва широко изкуството като обучително средство в магистърския курс по „Организационно развитие и промяна“**.

Той споделя⁶:

"Изкуството олеснява рефлексията. Рефлексивните практики трябва да бъдат неразделна част от всяко обучение по мениджмънт".

Защо изкуството и литературата са толкова въздействащи инструменти в образователния процес?

- Те **отразяват човешкия напредък** и най-големите постижения в историята от различните векове и култури;

⁶ Lubna Kably, "Brushing up on HRD through Art", Times of India, 25 November 2013

- Те **докосват хората емоционално**, тъй като, когато човек види въздействаща картина, плакат, фотография, скулптура, поема или роман, той / тя бива повлиян много по-силно на психологическо ниво, отколкото ако просто чете факти или гледа схеми;
- Те **създават чувство за общо усещане между хората**, тъй като са базирани на ценностите, които са универсални и се предават от култура на култура и от миналото към настоящето;
- Те **разказват визуални и устни истории** и по този начин представят информацията по лесен и разбираем начин дори за хора, които са по-слабо образовани;
- Те **прекращат културните, социалните и икономическите граници между различните нации и етнически и религиозни групи**, тъй като произведенията на литературата и изкуството се отнасят до човешките емоции и преживявания. Така всеки може да цени изкуството и литературата, независимо от социалния си произход, пола, религията, икономическото положение и политическата си принадлежност;
- Те не карат обучаемия просто да „попива“ информация, а му помагат да **мисли за собствения си опит и практики и го окуражават да търси нови идеи**.

Изкуството и литературата „отключват“ потенциала на обучаемите и ги вдъхновяват да правят собствени открития и творчески да ги свързват с настоящите си знания и компетенции.

В днешно време работните задължения са комплексни и интердисциплинарни и хората имат нужда да развиват не само отлични технически умения, но и да се научат как да комбинират различните аспекти на **науката, технологиите, инженерните науки и математиката / Science, Technology, Engineering and Math (STEM)** в образованието и работата си. Необходимо е да знаят как различните теми се свързват помежду си и работят заедно. Но също така трябва да развиват страст за постоянно учене и израстване.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

По този начин формалното и неформалното образование вече не е свързано само с простото запомняне на факти, а с научаването как да се „четат“ данни, да се оценява информация, да се задават въпроси, да се мисли критично и да се решават проблеми. Нуждата от практически умения и иновативност променя изискванията към образованието и повишава важността на интегрираните форми на учене, които съответстват на реалния живот.

2019-1-LT01-KA204-060488

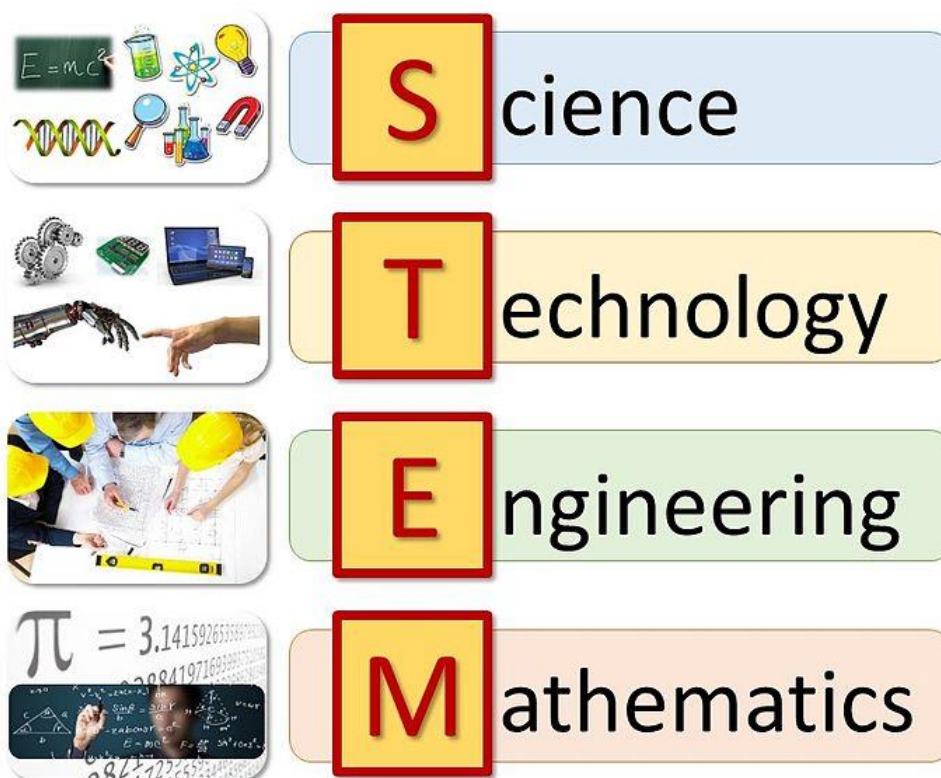
Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Преход от STEM към STEAM и ползата от добавянето на „А“

Какво е STEM?

Това е учебна програма, която комбинира **науката, технологиите, инженерните науки и математиката (Science, Technology, Engineering, and Math)**. Целта ѝ е да даде задълбочен подход и вместо преподаването на всеки предмет поотделно, обучителите включват един или няколко елемента от STEM във всеки проект⁷. STEM-базираните обучителни програми се разпростират от предучилищните до магистърските програми и вече са познати в много страни.

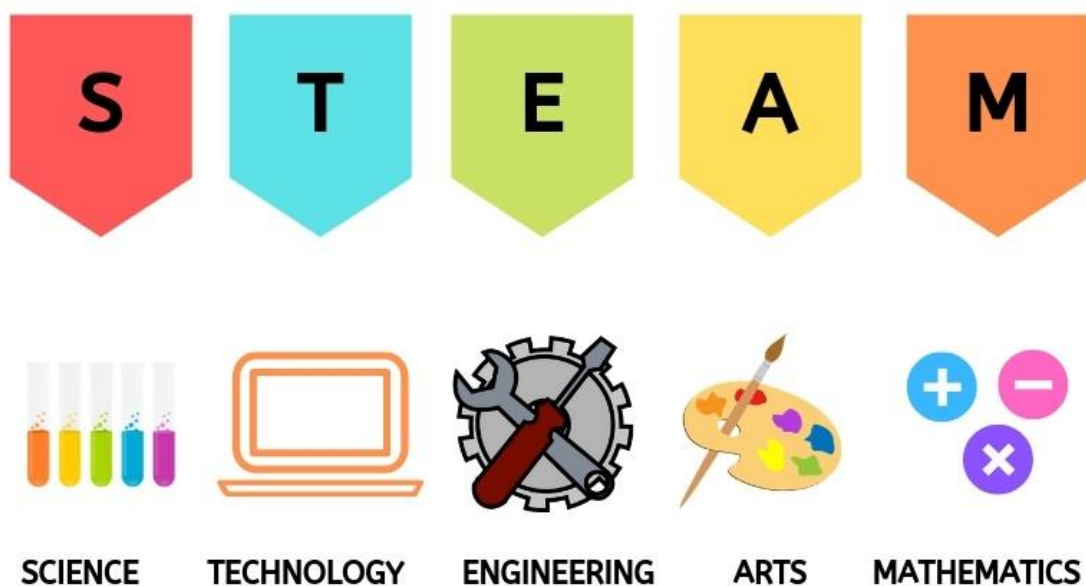

Източник: <https://www.differencebetween.com/difference-between-stem-and-steam/>

⁷ <https://www.niche.com/blog/stem-vs-steam-vs-stream/>

Какво е STEAM?

Съкращението включва елементите на **STEM**, но добавя към него и **ИЗКУСТВО / ART**. Проектите са отново базирани на науката, но включват творческо изразяване, а уроците обхващат реални ситуации на креативно мислене и използване на приложните изкуства.

 Visit www.differencebetween.com

Източник: <https://www.differencebetween.com/difference-between-stem-and-steam/>

Подходът STEAM се основава на разбирането, че изкуството не е само работа в ателие, но и откриване на нови подходи към нещата и намирането на новаторски начини за решаване на проблемите. Той обхваща всички видове изкуство – хуманитарни науки, езиково обучение, танци, драматургия, музика, визуални изкуства, дизайн, нови медии и е начин да се окуражат обучаемите да мислят „извън рамките“, дори при обичайни ситуации и ежедневни проблеми.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Джорджет Якман, основоположник на подхода STEAM, го описва като⁸:

“Наука и технологии,
интерпретирани чрез
инженерните науки и
изкуствата и всичко това
базирано на елементите на
математиката”

Образователните модели на STEM и STEAM са основани на интеграцията, задълбочения подход и интердисциплинарното учене. Те са обвързани с начина, по който хората днес работят и решават проблемите, и помагат на преподавателите да подготвят учещите успешно да се конкурират в иновативната икономика на 21-ви век. Уроците са базирани на проучвания, изследвания и рефлексия и са фокусирани върху реални случаи и практически проекти.

Инициативата “Обучение чрез наука” определя 6 ползи от обучението чрез STEAM⁹:

1. Окуражава независимото и критично мислене;
2. Предлага интердисциплинарен подход и е базирано на сътрудничеството и иновациите между учебните предмети и в уроците;
3. Използва учене, ориентирано към целите;
4. Развива умения за креативно решаване на проблеми, които са изключително важни за днешния пазар на труда;
5. Фокусира се върху практическото приложение на нещата и окуражава учещите да мислят „извън рамките на класната стая“ и да гледат към „голямата картина“;
6. Промотира сътрудничеството и стимулира работата в екип и комуникативните умения.

Комбинирането в образователния процес на теорията и историята на изкуството и литературата също така стимулира емпатията и емоционалната интелигентност на обучаемите. Това им помага по-добре да разберат както самите себе си, така и околните, което е изключително важно за работната среда през 21-ви век и за успешното кариерно развитие.

⁸ <https://www.differencebetween.com/difference-between-stem-and-steam/>

⁹ <https://schooledbyscience.com/6-benefits-of-steam-education/>

Дейностите, основани на изкуството и литературата, допринасят за повишаване на капацитета на обучаемите да свързват нещата и да разбират различните значения. По този начин творческите начинания могат да бъдат използвани като призма, през която да се осмисли околният свят. В доклада си за Winston Churchill Memorial Trust “Изкуствата като средство за повишаване на емоционалната интелигентност на юношите”¹⁰, Джанин Уайли определя следните положителни въздействия от програмите, базирани на изкуството:

- Повишават усещането за автентичност;
- Създават чувство за последователност, което води до реална промяна;
- Подхранват усещането за принадлежност, което окуражава обучаемите да се доверяват и да се ангажират с различни дейности;
- Култивират усещане за цел чрез създаването на творчески продукт, с който учещите да се гордеят. Също така им показват, че наградите вървят с усилията, постоянството и дисциплината;
- Изкуството и литературата могат да се използват като терапия или в помощ на обучаемите да се интегрират в нова общност (особено за бежанци, мигранти или други социално уязвими групи). При тези дейности решението какво ще споделят и до къде искат да се включат зависи изцяло от участниците;
- Конструират идентичност, тъй като чрез участието си в създаването на литературна или артистична творба обучаемите могат да конструират разбиране за самите себе си и за своето място в света. Понякога това може да стане под формата на създаване на споделена идентичност. В други случаи - повече като предизвикване на статуквото.

Много обучители използват литературата за повишаване на уменията по емпатия на учещите чрез обсъждане на¹¹:

- Истории за хора, които не са моментално харесвани;
- Истории за хора, които са близки, но в същото време съвсем различни;
- Истории за хора от други места в страната и по света;
- Всичко, което кара обучаемите да поставят под въпрос светогледа си.

По този начин чрез включването на изкуството и литературата в образователния процес обучителите помагат на учещите да култивират състрадание, разбиране и търпимост към околните, да си задават въпроси, да изучават и да предизвикват собствените си възприятия за околния свят.

¹⁰ https://www.wcmt.org.uk/sites/default/files/migrated-reports/738_1.pdf

¹¹ <https://www.edutopia.org/discussion/teach-empathy-literature>

b) Творчество и иновативност в обучението и 3-те категории знания и умения, необходими на обучаемите, за да успеят в живота и работата през 21 век

В наши дни фактите са „на един клик“ разстояние и могат лесно да бъдат потърсени и намерени в интернет както през мобилни устройства, така и чрез настолни компютри. Така нуждата обучаемите да запомнят части от информация е по-малка в сравнение с научаването как да правят връзки между фактите, да ги обмислят критично и да търсят творческо решение на проблемите.

Обучението през 21-ви век окуражава учещите да правят проучвания, повишава любознателността и уменията им да задават въпроси.

Креативност и иновативност в обучението в наши дни

Световно известният футурист по глобалните тенденции и иновациите Даниел Бъръс¹² описва **креативността като функция на знанията, любознателността, въображението и оценката.**

Но креативността и иновативността са различни неща.

Креативността се отнася до създаването на нови и оригинални идеи.

Иновативността се отнася до прилагането на идеите и в много случаи е съвместно начинание.

Колкото по-голямо е нивото на познание и любознателност на човека, толкова повече идеи, модели и комбинации може да измисли, което от своя страна е свързано със създаването на нови и оригинални продукти и услуги.

Даниел Бъръс

¹² https://www.huffpost.com/entry/creativity-and-innovation_b_4149993?guccounter=2

По този начин **иновативността може да се приеме за приложна креативност.**

Даниел Бърс предлага **10 стратегии за повишаване на креативността и иновативността**¹³, които учителите на възрастни могат да използват в учебните си практики и да окуражат учещите се да следват:

1. Истински креативните хора са развили уменията да наблюдават и да използват всичките си сетива, което може да отслабне с времето. Отделете време да усвоите това умение;
2. Иновативността е основана на знанията. Поради това обучаемите трябва постоянно да увеличават набора си от знания. Това може да става като четем или наблюдаваме неща, за които обикновено не четем или не обръщаме внимание;
3. Гледните точки на хората могат да ограничат аргументите им. Затова те трябва да внимават как приемат или съдят за нещата;
4. Практикувайте „насочваща образност“, така че обучаемите да могат да „видят“ как се ражда една концепция;
5. Оставете идеите да „отлежат“ като си вземете кратка почивка. Това отклонява мисълта в друга посока и помага на обучаемия да бъде по иновативен и креативен;
6. Преживявайте колкото може повече неща. Опитът поражда повече идеи в нашето подсъзнание. Активното търсене на нови преживявания обогатява обучаемите;
7. Отнасяйте се към моделите като към част от проблема. Разпознаването на нов модел е много полезно, но е необходимо да внимаваме да не станем част от него;
8. Предефинирайте проблема изцяло. Когато обучаемите дефинират реален проблем, те могат да го решат и да продължат нататък;
9. Гледайте натам на където другите не гледат, за да видите това, което другите не виждат;
10. Измислете нови идеи в началото на иновативния процес ... и след това спрете. Много често измисляме няколко идеи и започваме да ги внедряваме, а след това измисляме още идеи и така и не завършваме нито една от тях. В определен момент трябва да „изключите“ генерирането на нови идеи и наистина да започнете да работите по внедряването и изпълнението им, за да реализирате проекта си на практика.

¹³ https://www.huffpost.com/entry/creativity-and-innovation_b_4149993?guccounter=2

В доклада „Иновативно образование и образование за иновации – СИЛАТА НА ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И УМЕНИЯ”¹⁴, OECD групира **уменията за иновации** в следните три големи категории:

- ❖ Тематично базирани умения, които представляват знанията и ноу-хау-то в определена област;
- ❖ Мислене и творчество, включително умения от висок порядък и творчески и когнитивни навици. Тези компетенции включват критично мислене, въображение и любознателност;
- ❖ Поведенчески и социални умения, включително умения като увереност, лидерство и мениджмънт, сътрудничество и убеждаване.

OECD определя **ролята на образованието в процеса на иновация** като¹⁵:

Получаването на отлични познания в дадена област несъмнено е важно за иновативното общество, но не е достатъчно само по себе си. В допълнение на повишаването на академичните постижения на всички нива в обучението, иновативните политики трябва да обръщат по-голямо внимание какви умения развиват младите хора.

Насърчаването на критичното мислене, креативността, поведенческите и социалните умения трябва да бъдат разглеждани като основен елемент в програмите на училищата, колежаите и университетите.

Манифестът за Европейската година на креативността и иновативността, 2009 очертава следните стъпки в обучението, за да подготви хората за уещите се общества и да развие необходимите знания, умения и нагласи за межкултурен диалог, критично мислене, решаване на проблеми и творческа работа по проекти:

1. Подхранване на творчеството в процеса на учене през целия живот, при което теорията и практиката върват „ръка за ръка“;

¹⁴ <http://www.oecd.org/education/ceri/GEIS2016-Background-document.pdf> , р. 24

¹⁵ <http://www.oecd.org/education/ceri/GEIS2016-Background-document.pdf> , р. 24

2. Превръщане на училищата и университетите в места, където студентите и учителите са ангажирани посредством креативно мислени и учене чрез правене;
3. Трансформиране на работните места в учебни пространства;
4. Промотиране на силен, независим и многообразен културен сектор, който може да поддържа межкултурния диалог;
5. Промотиране на научните изследвания, за да може по-добре да се разбере светът, да се подобри животът на хората и да се стимулират иновациите;
6. Промотиране на процесите, мисленето и средствата за дизайн и разбиране на нуждите, емоциите, стремежите и способностите на потребителите;
7. Подкрепа на бизнес иновациите, които допринасят за просперитета и устойчивостта.

Източник: European Ambassadors for Creativity and Innovation (2009), Manifesto, European union¹⁶

¹⁶ <http://www.oecd.org/education/ceri/GEIS2016-Background-document.pdf> , р. 29

3 категории знания и умения, необходими на обучаемите, за да успеят в работата и живота през 21-ви век

Рамката на ученето през 21-ви век, разработена от „Партньорство за учене през 21-ви век“ (P21)¹⁷ в сътрудничество с учители, образователни експерти и бизнес лидери, определя следните 3 категории знания и умения като изключително важни за учещите се и хората като цяло, за да успеят в работата и живота през 21-ви век:

- Житейски и кариерни умения;
- Умения за учене и иновации – критично мислене, комуникация, сътрудничество, креативност (Critical Thinking, Communication, Collaboration, Creativity - 4Cs);
- Информационни, медийни и технологични умения.

Рамката е показана на следната фигура:

Източник: http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_Brief.pdf

¹⁷ <http://www.battelleforkids.org/networks/p21>

КАТЕГОРИЯ УМЕНИЯ		
УМЕНИЯ ЗА УЧЕНЕ И ИНОВАЦИИ	ИНФОРМАЦИОННИ, МЕДИЙНИ И ТЕХНОЛОГИЧНИ УМЕНИЯ	ЖИТЕЙСКИ И КАРИЕРНИ УМЕНИЯ
Уменията за учене и иновации са тези, които отличават учениците, подготвени за постоянно усложняващата се съвременна среда за работа и живот, от онези, които не са. Тези умения включват:	Днес живеем в среда, движена от технологиите и медиите, белязана от достъп до изобилна информация, бързи промени в технологичните средства и възможност да си сътрудничим и даваме индивидуален принос в немислима досега степен.	Днешните ученици трябва да развият умения за мислене, съдържание и социални и емоционални компетенции, за да управляват комплексната житейска и работна среда.
Креативност и иновативност	Информационна грамотност	Гъвкавост и адаптивност
Критично мислене и решаване на проблеми	Медийна грамотност	Инициативност и саморазвитие
Комуникация	ИКТ- (Информация, комуникация и технологии) грамотност	Социални и межкултурни умения
Сътрудничество		- Продуктивност и отчетност - Лидерство и отговорност

Източник: http://static.battelleforkids.org/documents/p21/P21_Framework_Brief.pdf

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

За да отговарят на очакванията на бизнеса и обществото, учителите през 21-ви век трябва да подхранват **творчеството, сътрудничеството, критичното мислене и комуникацията** на обучаемите и да култивират в тях:

- Нарастваща любов към ученето,
- Творчески подходи към ежедневните ситуации и факти, и
- Намиране на иновативни решения на проблемите.

с) Предприемачество и предприемачески умения

Има различни **определения за предприемачество**, сред тях:

Възможността и желанието да развива, организира и управлява бизнес начинание, заедно с всичките му рискове, за да се постигне печалба. Най-честият пример за предприемачество е стартирането на нов бизнес **Предприемаческият дух** се характеризира с иновативност и поемане на рискове.

Business Dictionary

(<http://www.businessdictionary.com/definition/entrepreneurship.html>)

Предприемачеството включва както ученето как се създават нови бизнеси, така и процеса на стартиране на нов бизнес – терминът се използва двупосочно. Предприемач е някой, който има идея и работи за създаването на продукт или услуга, която хората ще купят, като изгражда организация, която да подпомага тези продажби.

Shopify's business encyclopaedia

(<https://www.shopify.com/encyclopedia/entrepreneurship>)

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Investopedia определя **предприемача**¹⁸ като

“човек, който създава нов бизнес, поемайки повечето рискове и радвайки се на повечето постижения. **Предприемачът обикновено е възприеман като новатор и източник на нови идеи, блага, услуги, бизнеси или процедури.**”

В своя доклад “Предприемачески умения за бизнес, насочен към растежа”¹⁹, OECD определя **4 основни типа умения, които предприемачите трябва да развият, за да израснат и успеят:**

- **Технически умения** – които са необходими за производството на бизнес продукта или услугата. Тези умения включват: операции, специфични за индустрията; комуникация; дизайн; проучване и развойна дейност; наблюдение на средата;
- **Управленски умения** – които са основни за ежедневното управление и администриране на компанията. Тези умения включват: планиране, вземане на решения, мотивиране, маркетинг, финанси, продажби;
- **Предприемачески умения** – които включват разпознаване на икономическите възможности и ефективно действие спрямо тях. Тези умения включват: вътрешна дисциплина, способност да поемаме риск, иновативност, ориентация към промяната, постоянство;
- **Личностни умения** – които включват увереност, отговорност, емоционални умения, творчески умения.

Интернет страницата “Балансирани кариери”²⁰ разделя **предприемаческите умения** на 4 основни категории, плюс набор от допълнителни умения, всеки от които се асоциира със следните способности:

¹⁸ <https://www.investopedia.com/terms/e/entrepreneur.asp>

¹⁹ http://www.oecd.org/cfe/leed/Cooney_entrepreneurship_skills_HGF.pdf, p.7

²⁰ <https://www.thebalancecareers.com/list-of-skills-entrepreneurs-need-2062391>

Креативно мислене	Иновативност, емоционална интелигентност, сподобност да разбират корена на проблема, идентифициране на причините, брейнсторминг, технологии, мислене „извън рамките“, изграждане на екип
Лидерство	Убеждаване, продажби, упоритост, постоянство, сътрудничество, инициативност, увереност, състезателен дух
Поемане на рискове	Управление на риска, продажбени предвиждания, анализ на критичната точка на продажбите, експериментиране, постоянно подобрене, ефикасност, нагласа за израстване, преговори, аналитични умения, устойчивост на стрес
Силна работна етика	Разработване на бизнес планове, последователност, усърдие, управление на проекти, фокусираност, ориентация към целите, ориентация към резултатите, способност да работи независимо
Допълнителни умения	Умения да разказва бизнес истории, импулс да успява, компютърни умения, критично мислене, умения за вземане на решения, предприемчивост, гъвкавост, междуличностни умения, логическо мислене, невербална комуникация, оптимизъм, организираност, страст, планиране, позитивизъм, умения за приоритизиране, решаване на проблеми, изграждане на взаимоотношения, социални медии, издържливост, стратегическо планиране, насоченост към успеха, управление на времето, трансформация, налагане на тенденции, визия

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

d) Образователни програми, инициативи и учебни планове от формалното образование, които използват изкуството и литературата за стимулиране на творчеството и иновативността на обучаемите

Държава:	Име на проекта / институцията:	Интернет линк/ове:	Подход:
Проект по програма „Еразъм +“	e-ARTinED / онлайн ресурс	http://www.eulib.eu	Нов подход към образованието, който използва изкуството във всеки учебен предмет от началното образование
Проект по програма „Еразъм +“	Музейно изкуство и алцхаймер / онлайн ресурс	http://www.maaproject.eu/moodle/	Обучителни материали и ресурси за музейни обучители и координатори по гериатривни дейности как да създават и изпълняват музейни програми за хора с деменция и за техните болногледачи; и наръчник как чрез изкуство да се общува с хора с деменция, насочен към семействата и професионалните болногледачи
Проект по програма „Еразъм +“	Развитие на компетенциите по английски език чрез дейности, базирани на	http://arteducation.eu/	Учебна програма за обучителен подход, фокусиран върху компетенциите, за развитие на комуникативни умения по английски език на ученици от начален, прогимназиален и гимназиален курс чрез

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

	изкуството / онлайн ресурс		дейности, ориентирани към изкуството, вкл. учебник „Английски език чрез изкуство“, базиран на добавената реалност
Проект по програма „Грюндвиг“	Проект „Opera-Q“	https://www.operaq.eu/	Разработване на обучителен подход, основан на музикалните изкуства и операта, за подпомагане на социалната интеграция на социално уязвими хора (по-специално – мигранти)
Нидерландия	Проект „MOVE“, финансиран от ЕСФ (2017-2019)	https://www.youtube.com/watch?v=MxcbiK_BsqE	Проектът цели да предостави неформално обучение на треньорите, учителите, коучовете и обучителите, които не са експерти в областта на изкуствата и спорта, как да работят с млади хора, за да развият по творчески начин позитивна нагласа и талантите си.
Италия	Europass Академия за учители, чрез „Еразмус +“ ART.1.THERA	https://www.teacheracademy.eu/course/art-as-therapy-self-expression-special-needs-in-art-education/	“Изкуството като терапия: Себеизразяване и специални нужди в обучението по изкуство” – едноседмичен курс, чиято цел е да представи терапевтичната сила на визуалните изкуства посредством експериментиране от първа ръка с различни артистични техники, като рисуване, 3D, колаж, смесени техники и фотография

2019-1-LT01-KA204-060488

*Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява
мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на
информацията.*

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Великобритания	Университет в Кеймбридж	https://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/274063/Rivers_Publication_STEAM_chapter_9788793609372C11.pdf?sequence=1	Изкуството на ко-креативните арт-базирани пространства за повишаване на STE(A)M практиките в началното образование
САЩ	Институт за ранно обучение през изкуства „Wolf Trap“ / Фондация за сценични изкуства „Wolf Trap“	https://www.wolftrap.org/about.aspx https://www.wolftrap.org/education/arts-integration-early-childhood/institute-early-learning-arts.aspx	Обучава и разпределя обучените творци в детски градини и предучилищни групи. Творците си сътрудничат с учителите, за да интегрират математиката и науката в изкуствата
САЩ	ARTSEdge – Кенеди Център	http://artsedge.kennedy-center.org/educators.aspx http://artsedge.kennedy-center.org/educators/lessons	Програми и учебни материали за образование чрез изкуства за ученици от гимназиален курс
Ирландия	Изкуства в образованието	http://artsineducation.ie/en/home/	Портал „Изкуства в образованието“, съдържащ дигитални ресурси с практики за използване на изкуствата в образованието в Ирландия

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Индия	Център за социално и организационно лидерство (C SOL) към Тата институт по социални науки (TISS)	https://www.tiss.edu/view/6/mumbai-campus/school-of-management-and-labour-studies/centre-for-social-and-organisational-leadership/about-24/	Използване на изкуството като обучително средство в магистърския курс по „Организационно развитие и промяна“
САЩ	Национална фондация по изкуствата	https://www.arts.gov/artistic-fields/arts-education	Програма за обучения по изкуства за ученици от предучилищна до гимназиална степен (от pre-K до K–12)
Нова Зеландия	Учебна програма на Министерството на образованието на Нова Зеландия	https://seniorsecondary.tki.org.nz/The-arts/Valued-knowledge-in-the-arts https://seniorsecondary.tki.org.nz/The-arts/Who-are-the-arts-for https://seniorsecondary.tki.org.nz/The-arts/Pedagogy/Exploration-and-innovation	Учебни ресурси за учители как да използват изкуствата по предмети от гимназиалния курс

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

е) Какви резултати могат да се очакват, ако използваме изкуството и литературата в образованието на възрастни за преподаване на предприемачески умения?

Като използват изкуствата и литературата в неформалното и иформално образование за възрастни по темата за предприемаческите умения, **обучителите, тренинг професионалистите, менторите и коучовете** могат да очакват следните резултати:

- ❖ Обогаляване на обучителните методи относно предприемаческите умения и темите, свързани с бизнеса;
- ❖ Разнообразяване на подходите, които използват в ежедневните си практики, вкл. за преподаване на личностни умения и по теми, свързани с предприемачеството и бизнеса;
- ❖ Подобряване на възможностите за ценене на уникалността на мнението на всеки обучаем, тъй като при обучението, базирано на изкуството и литературата, няма правилен и грешен отговор, нито еднозначен отговор;
- ❖ Доразвиване на емоционалната интелигентност и познанията за културата;
- ❖ Запознаване с европейското и световното културно наследство.

В резултат на използването на изкуствата и литературата в неформалното и иформалното образование за възрастни **обучаемите** могат да имат следните ползи:

- Да повишат и провокират любознателността, въображението и оригиналното си мислене;
- Да похранят творчеството и иновативността си;
- Да се научат да мислят критично и рефлексивно. Да развият разбиране, което ще им позволи да се радват на работата си – както самостоятелно, така и в сътрудничество с останалите, да създават, изпълняват и оценяват произведения на изкуството²¹;
- Ще се научат как да мислят „извън рамките“, да се ангажират с неочаквани резултати и да откриват различни решения на предизвикателни проблеми²²;
- Да развият уменията си за критично мислене и решаване на проблеми, които са изключително важни за успешното кариерно развитие през 21-ви век и в съвременния технологичен свят;
- Да доразвият емоционалната си интелигентност и познания за културата;

²¹ <https://seniorsecondary.tki.org.nz/The-arts/Who-are-the-arts-for>

²² <https://seniorsecondary.tki.org.nz/The-arts/Who-are-the-arts-for>

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

- Ще се запознаят в европейското и световното културно наследство и ще развият дългосрочен интерес към изкуствата и литературата.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

D. Част II: Как да използваме изкуството и литературата в образованието на възрастни?

1) Основи на образованието чрез изкуства - 3 допълващи се педагогически стълба

Има много определения на образование чрез изкуства, сред тях:

Образованието чрез изкуство се отнася до учение, преподаване и създаване на програми, базирани на визуалните и сценични изкуства.

USLegal Ink

[\(https://definitions.uslegal.com/a/art-education/\)](https://definitions.uslegal.com/a/art-education/)

Образованието чрез визуални изкуства е област от обучението, която е базирана само на един вид изкуство, който може да се види..... **Образованието чрез изкуство** може да помогне на учениците, чрез създаването на изкуство, да се научат да критикуват или да се възхищават на изкуството, или да правят и двете.

www.definitions.net

<https://www.definitions.net/definition/visual+arts+education>

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Учебна програма, базирана на изкуствата и културата – такава, в която изкуствата свързват културата или представата на детето за света с културата на неговата общност (местна, училищна или семейна), с културата на нациите, с културата в по-общ контекст, както и с връзката му с човечеството като цяло.

Grantmakers in the Arts

[\(<https://www.giarts.org/article/glossary-arts-and-education-terms>\)](https://www.giarts.org/article/glossary-arts-and-education-terms)

Учебна програма, включваща изкуства – такава, в която изкуствата се преподават паралелно с останалите основни предмети; изкуствата се разглеждат като също толкова важни, колкото и останалите преподавани предмети.

Grantmakers in the Arts

[\(<https://www.giarts.org/article/glossary-arts-and-education-terms>\)](https://www.giarts.org/article/glossary-arts-and-education-terms)

Смесване на изкуствата – смесване на изкуствата с основните предмети от учебната програма, за да се развият по-високи нива на умения за мислене чрез творческо търсене на решения. Определяно още като процес, иницииран от децата, за стимулиране на творческите им способности да анализират и предават дадена форма на информация в артистичен формат. Определя се и като смесване на дейности от учебната програма с посещения на творци.

Grantmakers in the Arts

[\(<https://www.giarts.org/article/glossary-arts-and-education-terms>\)](https://www.giarts.org/article/glossary-arts-and-education-terms)

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Интегрирането на изкуствата е подход, при който изкуствата се интегрират в основните предмети от учебната програма (известен е и като „интегрирана творческа програма“). Учениците се ангажират с творчески процес, който свързва артистичния формат с друг предмет (напр. английски език и изкуства), и задълбочават познанията си и в двете посоки.

Grantmakers in the Arts

<https://www.giarts.org/article/glossary-arts-and-education-terms>

Повече определения и терминология по темата могат да се намерят на страницата на *Grantmakers in the Arts*²³.

Според „Пътната карта на образованието чрез изкуства“ (UNESCO, Световна конференция за образование чрез изкуства: Изграждане на творческия капацитет на 21-ви век, Лисабон, 6-9 март 2006 г), **педагогиката, базирана на изкуството, се основава на 3 допълващи се стълба**²⁴. Те са:

1. Изучаване на артистичните творби;
2. Директен контакт с артистичните творби (като концерти, изложби, книги, филми);
3. Ангажиране с творчески практики.

Образованието чрез изкуство има следните три характеристики²⁵:

- (1) ученикът получава знания чрез взаимодействието си с артистичната творба или спектакъл, с твореца и с учителя си;
- (2) ученикът получава знания чрез собствената си творческа практика; и
- (3) ученикът получава знания чрез проучвания и изследвания (на артистичния формат и на взаимоотношенията между изкуството и историята).

²³ <https://www.giarts.org/article/glossary-arts-and-education-terms>

²⁴ http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf, p.8

²⁵ http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Arts_Edu_RoadMap_en.pdf, p.8

Изучаване на артистичните творби

Наръчникът за развиване на уменията на учещите се в Кеймбридж²⁶ препоръчва на учителите да окуражават обучаемите да гледат и обсъждат артистични творби, за да повишават своето критично мислене по различните предмети и относно темата. Изучаването на артистичната творба не е задължително ограничено до уроците, свързани с изкуството или неговата история. Внимателно подбраните артистични творби олесняват дискусиите и помагат на обучаемите от всякакви възрасти да развият визуалните си способности, креативното си мислене и комуникативните си умения.

Подходящи методи, които подпомагат процеса, са: използване на различни „стратегии за визуално мислене“ (VTS) /обучителен метод, базиран на задаването на отворени въпроси за изкуството, в който чрез направлявани групови дискусии се подобряват умения като възприемане, креативно мислене и (визуална) грамотност/, окуражаване на обучаемите да си поддържат дневници, да си водят записки или да използват скици, създаване на среда за даване на оценка или обратна връзка между колеги, както и експериментиране между учещите.²⁷ Сред предимствата са²⁸:

- Всички творчески умения могат да бъдат практикувани посредством воденето на записки от страна на обучаемите на наблюденията, идеите и рефлексите, които правят;
- Чрез записването и събирането на широк набор от информация обучаемият може да започне да прави креативни връзки между различните елементи и да стигне до уникални и оригинални идеи;
- Оценката и обратната връзка от колегите помага на обучаемите да изграждат самостоятелност, да получат представа за процеса на работа и мислене на колегите си и да развият увереност в себе си като креативни хора;
- Експериментирането насърчава това, което Боден нарича „комбинативна креативност“ – генерирането на нови идеи чрез комбинирането или асоциирането между съществуващите идеи.

²⁶ <https://www.cambridgeinternational.org/Images/417069-developing-the-cambridge-learner-attributes-.pdf>

²⁷ <https://www.cambridgeinternational.org/Images/417069-developing-the-cambridge-learner-attributes-.pdf>, p.69

²⁸ <https://www.cambridgeinternational.org/Images/417069-developing-the-cambridge-learner-attributes-.pdf>, p.69

На този етап могат да бъдат изучавани следните видове артистични творби (списъците не са изчерпателни):

Категория творби	Видове творби, които се включват
Визуални	Картини, скулптури, инсталации, занаятчийски произведения, фотографии, филми/видео, колажи, стенни пана, графики, карикатури, принтове, комикси
Наративни	Стихотворения, романи/новели, сценарии на пиеси, есета, приказки, митове, комикси
Фонични*	Класическа музика, фолклорна музика, песни, опера, инструментални изпълнения
Осезаеми*	Фолклорни и модерни танци, балет, театър, пантомима, артистични спектакли, мюзикъли

**Забележка: Предвид фокуса на проект АА4ЕС тези две категории са само споменати в методологията, но няма да бъдат разгледани в дълбочина.*

Директен контакт с артистичните творби

Вторият стълб на образованието чрез изкуство се базира на получаването на непосредствен контакт с творбата, която се изучава като част от обучителния процес. Това може да стане посредством:

- **Директно наблюдение** – чрез посещения на изложби, галерии, арт ателиета, музеи, чрез гледане на филми, четене на книги, посещения на концерти, театри, опера или балет и др;
- **Недиректен контакт с творбата** – чрез подготовка и прожектиране на PowerPoint-презентации на снимки на творбите, снимки от концерти или спектакли, гледане на видео записи на концерти, постановки или спектакли, подготовка и разпространение на откъси от литературни произведения и др.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Ангажиране с творчески практики

Третият стълб на педагогиката, базирана на изкуството, окуражава обучаемите да експериментират и да правят собствени открития и творби. Това допълнително може да повиши креативността и ангажираността им както с обсъжданата тема, така и с изкуството и европейското и световно културно наследство като цяло.

Университетът „Изкуството на образованието“ е разработил **3 полезни елемента и принципа**²⁹, чрез които учителите, обучителите и тренинг професионалистите могат да преподават артистични предмети и да включват учениците си в ползотворни дискусии за изкуството. Те са:

- **Елементи на изкуството**, които са *градивните елементи на правенето на изкуство* – линия, очертание (контур), цвят, величина, текстура, пространство и форма;
- **Принципи на дизайна**, които са *средствата и плановете за организиране на творбата* – баланс, контраст, яснота на контурите, шаблон, единство, движение и ритъм;
- **Съвременни елементи на изкуството (постмодерни принципи)**, които *съвременните творци използват в допълнение на традиционните елементи и принципи* – взаимстване, време, спектакъл, хибридность, перспектива, разрушаване и текст.

Пълното обяснение на всеки елемент и принцип могат да бъдат намерени на интернет страницата на Университета, в раздел „Ресурси“³⁰, както и в статията “3 полезни елемента и принципа”³¹.

Образованието чрез изкуство може ефективно да допринесе за³²:

- ❖ Разбиране на предизвикателствата пред културното многообразие, които поставя глобализацията и нарастващата нужда от въображение, креативност и сътрудничество, тъй като обществата стават все повече основани на знанията;
- ❖ Обръщане на вниманието, че сред най-големите предизвикателства пред 21-век е нарастващата нужда от креативност и въображение в мултикултурните общества – на която образованието чрез изкуства може ефективно да отговори;

²⁹ <https://theartofeducation.edu/2015/12/24/3-helpful-elements-and-principles-downloads/>

³⁰ <https://theartofeducation.edu/resources/>

³¹ <https://theartofeducation.edu/2015/12/24/3-helpful-elements-and-principles-downloads/>

³²

- ❖ Признаване на ценността и приложимостта на изкуствата в обучителния процес и тяхната роля при развитието на когнитивните и социални умения, промотиране на иновативното мислене и креативността и окуражаване на поведението и ценностите, които подкрепят социалната толерантност и многообразието.

(„Пътна карта на образованието чрез изкуства“, UNESCO, Световна конференция за образование чрез изкуства: Изграждане на творческия капацитет на 21-ви век, Лисабон, 6-9 март 2006 г)

2) Основни принципи на арт терапията и теорията на цветовете

Британската асоциация на арт терапевтите определя арт терапията като „форма на психотерапията, която използва средствата на изкуството като свой основен начин на изразяване и комуникация. В този контекст *изкуството не се използва като диагностично средство, а като начин за изразяване на емоционалните проблеми, които могат да бъдат объркващи или стресиращи.*“³³

Д-р Сара Дийвър от **Американската арт терапевтична асоциация** определя арт терапията като³⁴:

“професия, свързана с психичното здраве, в която арт терапевтът помага на клиента да използва методите на изкуството и творческия процес, за да постигне лечебни резултати или лични цели, като изследване на чувствата, решаване на конфликти, подобряване на самочувствието, управление на поведението и социални умения.”

Арт терапията може да бъде използвана, за да помогне на хората да повишат когнитивната и сензорната си моторика, самочувствието си, самоуважението, емоционалната устойчивост или да им помогне да решават конфликти и да намалят умората. Тя може да бъде правена индивидуално и в групи, в зависимост от нуждите и целите на пациента.

³³ <https://www.baat.org/About-Art-Therapy>

³⁴ https://www.huffpost.com/entry/art-therapy-guide_n_6755178

Арт терапията може да предложи *техники, свързани със саморефлексията, вербалната комуникация, релаксацията и ди-стреса*, които могат да бъдат адаптирани от учителите и тренинг специалистите за техните учебни дейности, основани на изкуството.

Теорията на цветовете се основава на Колелото на цветовете (Кръг на цветовете) за:

- **Първични цветове** – червено, жълто и синьо;
- **Вторични цветове** – зелено, оранжево и лилаво; и
- **Третични цветове** – жълто-оранжево, червено-оранжево, червено-лилаво, синьо-лилаво, синьо-зелено и жълто-зелено;

Първичните цветове са 3-те пигментни цвята, които не могат да бъдат получени като смес от каквато и да е комбинация от други цветове. Всички останали цветове произлизат от тези 3 цвята.

Вторичните цветове се формират като комбинация от два първични цвята.

Третичните цветове се формират от смесване на един първичен и един вторичен цвят.

Цветният спектър включва 22 цвята и отенъка. По-долу е показано Колелото на цветовете (Кръгът на цветовете) с трите категории цветове:

Първични цветове

Primary Colors

Вторични цветове

Secondary Colors

Третични цветове

Tertiary Colors

Източник: <https://colormatters.com/color-and-design/basic-color-theory>

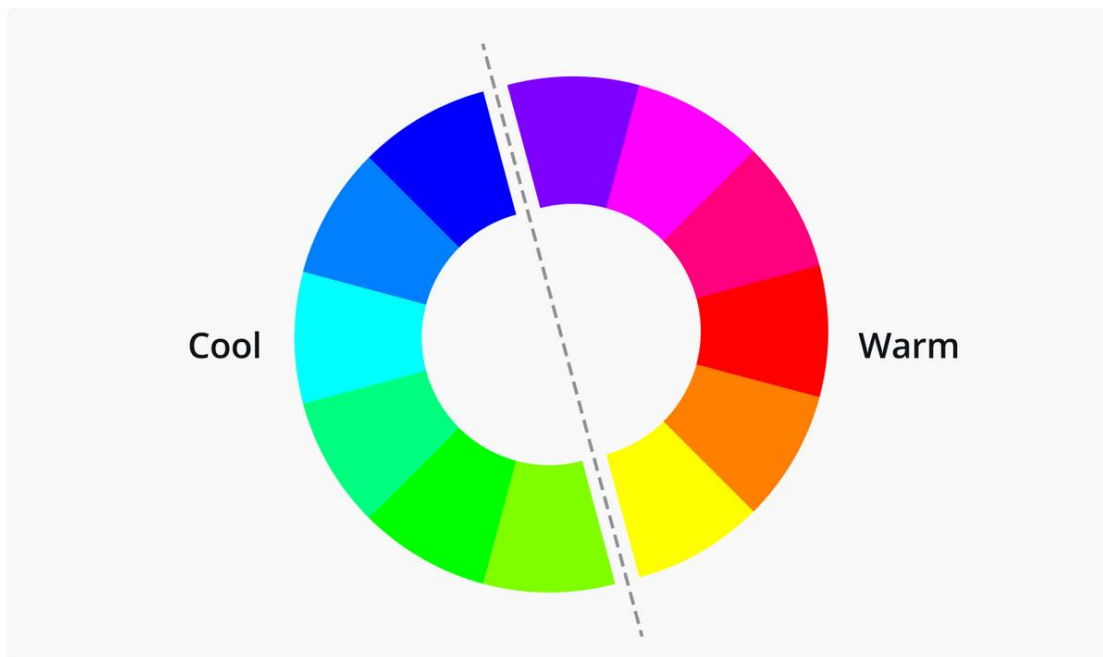
2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Цветовете се делят и на:

- **Топли / Warm** – за спектъра от червено до жълто;
- **Студени / Cold** – за спектъра от синьо до зелено и лилаво.

Източник: <https://www.canva.com/colors/color-wheel/>

В допълнение цветовете варират и според своята³⁵:

- ❖ **Сянка**, която се създава чрез добавяне на черно към основния отенък на цвета. Това го потъмнява и създава по-дълбок и по-богат цвят, който придава драматизъм;
- ❖ **Нюанс**, който се създава чрез добавяне на бяло към основния отенък на цвета, с което го изсветлява. Това прави цвета по-малко интензивен и е полезно за балансиране на по-живи цветови комбинации;
- ❖ **Тон**, който се създава чрез комбиниране на черно и бяло – или сиво, към основния отенък на цвета. Той олекотява оригиналния цвят, помага му да изглежда до голяма степен пастелен и може да разкрие неговата сложност, която не е видна при основния цвят.

³⁵ <https://www.canva.com/colors/color-wheel/>

Цветовете могат да зависят и от своя³⁶:

- **Отенък**, който представлява всеки цвят от колелото на цветовете;
- **Наситеност**, която дава интензитета и чистотата на цвета;
- **Яркост**, която показва степента на блясък или светлина в цвета.

Съгласно теорията на цветовете **някои цветове, разположени до други, подсилват или намаляват ефекта им** – например червено до зелено, оранжево до синьо и др. Това създава едновременно възприятие на цветния контраст в очите на наблюдаващия и е много използвано от модерните творци.

Основни елементи на визуалните творби, които обучителите, учителите, преподавателите и тренинговите професионалисти трябва да имат предвид при анализа:

(адаптирано от “Orchestrating Collaboration at Work, Using Music, Improv, Storytelling and Other Arts to Improve Teamwork”, Arthur B. VanGundy / Linda Naiman, 2007, и от статията на Университета „Изкуството на образованието“ - „3 полезни елемента и принципа“³⁷)

- ★ **Цвят** – който включва начина, по който светлината се отразява по повърхността на предметите; цветовете имат 3 характеристики – отенък, наситеност и яркост;
- ★ **Форма** – която може да е плоска или триизмерна (дължина, височина и широчина и може да оформя триъгълник, квадрат, пирамида, куб или сфера);
- ★ **Линия** – която представлява траекторията, по която една точка се движи в пространството; може да варира по дължина, посока и дебелина;
- ★ **Очертание (контур)** – което е външната повърхност на предмета или обекта; може да варира по височина и дължина и да бъде геометрично или природно;

³⁶ <https://www.canva.com/colors/color-wheel/>

³⁷ <https://theartofeducation.edu/2015/12/24/3-helpful-elements-and-principles-downloads/>

Пространство – което е областта около, в или между образите и елементите; може да се използва за създаването на илюзия за „дълбочина“ на творбата;

Фигура / Фон – което е взаимоотношението между предния и задния план или между различните елементи в творбата;

Баланс – което е разпределението на „визуалната тежест“ в рамките на творбата; може да бъде асиметрично или звездообразно;

Композиция – което предоставява начинът, по който елементите са аранжирани или комбинирани, за да формират едно цяло;

Контраст – което показва разположението на противоположните елементи един спрямо друг, така че да се създаде ефектът от творбата; това може да бъде постигнато посредством размера, цветовете различия или промяната в значението;

Движение – което отразява начина, по който елементите от дизайна са организирани, така че погледът на зрителя да „пътува“ през творбата от един аспект на композицията към друг;

Пропорция – което представлява взаимоотношението между различните обекти, сходни като размер и бройка;

Повтаряемост – което отразява повтарянето на един елемент (цвят, форма, обект и др), за да се създаде усещане за съгласуваност и приемственост в творбата;

Символи – което обхваща знаците, алегиите и образите, които представляват нещо друго посредством принципите на асоциация, подобие или условност.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

3) Основи на творческото писане и сторителинга

Няколко определения за **творческо писане, история и сторителинг**:

Творческото писане е форма на писане, която изразява чувствата, емоциите, опита, идеите или мислите на пишещия, извлечени на създателно или подсъзнателно ниво. По-често то е провокирано от нуждата на твореца да се „изрази“ и обикновено се проявява по уникален, новаторски и поетични начин.

(<https://www.writeawriting.com/creative/definition-creative-writing/>)

За **творческото писане** се приема всяка форма на писане, проза, поезия или друг вид белетристика, която излиза извън рамките на ежедневните професионални, журналистически, академични и технически текстове.

(<https://www.writeawriting.com/creative/definition-creative-writing/>)

Историята е единствената форма на езика, която може да „прикове“ емоционалното внимание на слушателя върху събитията, персонажите, идеите или нещо друго, което я изгражда. Обикновено историите са кратки форми, които дават ориентация на емоциите ни.

(<http://www.educ.sfu.ca/kegan/ArtsBasics.html>)

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Сторителнигът е интерактивно изкуство за използване на думите и действията за разкриване на елементите и образите на историята, като същевременно се подхранва въображението на слушателя.

(<https://storynet.org/what-is-storytelling/>)

Националната мрежа за сторителинг (САЩ) определя следните елементи на сторителинга³⁸:

1. Сторителингът е интерактивен.

Той включва двупосочно взаимодействие между този, който разказва историята, и един или повече слушатели. Отговорите на слушателите влияят на разказването на историята. На практика сторителингът се появява от взаимодействието, сътрудничеството и координираните усилия на разказващия и на аудиторията.

2. Сторителингът използва думите.

Той използва езика, независимо дали той е говорен или жестомимичен, и това отличава сторителинга от повечето форми на танц и пантомима.

3. Сторителингът използва действия като гласова изразителност, физическо движение и/или жестове.

Тези действия са части от говорния или жестомимичен език, в допълнение на думите. Тяхното използване отличава сторителинга от писмените и компютърно-генерираните текстове.

4. Сторителингът представя история.

Той винаги включва представяне на история – на разказ.

5. Сторителингът окуражава активното въображение на слушателите.

³⁸ <https://storynet.org/what-is-storytelling/>

В сторителинга слушателят си представя историята, докато при повечето традиционни театрални форми и в типичните драматични филми слушателят се възползва от илюзията, че той/тя всъщност стават свидетели на взаимоотношенията между персонажите (героите) или на събитията, описани в историята.

Според

Националната мрежа

за сторителинг³⁹

Ролята на слушателя на историята е активно да си представя в ума живи, многопластови образи, действия, персонажи и събития – т.е. реалността на историята, базирани на своеобразно „представление“ от страна на разказвача и на собствения минал опит, вярвания и разбираня на слушателя. Завършената история „се случва“ в ума на слушателя, който е отделен и ясно определен човек. Така чрез начина по който я преживява, слушателят става съ-создател на историята.

Филмовата компания „Pixar“ е разработила 22 правила за сторителинг и писане на сценарии, представени от нейния творчески директор Ема Коутс. Те са⁴⁰:

1. Вие се възхищавате на героя повече заради опитите, които прави, отколкото заради неговите успехи.
2. Трябва да имате предвид какво е интересно за вас като аудитория, а не какво е забавно за вас като писатели. Това могат да бъдат много различни неща.
3. Да се опитвате да определите темата е важно, но няма да знаете за какво е цялостната история, докато не я завършите. Сега я пренапишете.
4. Имало едно време _____. Всеки ден _____. Един ден _____. Заради това _____. Заради онова _____. Докато накрая _____.

³⁹<https://storynet.org/what-is-storytelling/>

⁴⁰<https://nofilmschool.com/2012/06/22-rules-storytelling-pixar>

5. Опростявайте. Фокусирайте се. Обединявайте персонажи. Прескачайте отклоненията. Ще имате чувството, че губите ценни неща, но всъщност това ви освобождава.
6. В какво героят ви е добър, с какво се примирява? Намерете пълната му противоположност. Предизвикайте двете крайности. Какво постигат?
7. Измислете края преди да сте изградили средата на историята. Сериозно. Завършекът е труден, затова нека сюжетът да работи за него.
8. Завършете историята си и я оставете дори и да не е перфектна. Само в идеалния свят ще имате и двете, но не спирайте. Следващият път ще се справите по-добре.
9. Когато „зациклите“, направете си списък какво НЯМА да се случи по-нататък. Много честно идеите как да излезете от положението ще се появят.
10. Отделяйте историите, които харесвате. Това, което ви допада е тях, е част от вас – първо трябва да ги разпознаете, преди да ги използвате.
11. Записването на историята на хартия ви позволява да започнете да я „поправяте“. Ако остане само е главата ви, колкото и да е перфектна идеята, никога няма да я спделите си никого.
12. Оставете настрана 1-вото нещо, което ви дойде на ум. И 2-рото, 3-тото, 4-тото, 5-тото – дръжте настрана очевидното. Изненадайте се.
13. Дайте на персонажите си собствено мнение. Пасивният и отстъпчив герой може да ви харесва като на писател, но той е като отрова за аудиторията.
14. Защо трябва да разкажете ТАЗИ история? Какви са вярванията, които ви изгарят отвътре и които се подхранват от тази история? Това е нейната същина.
15. Ако вие сте вашият герой в тази ситуация, как бихте се чувствали? Честността придава правдоподобност към невероятните ситуации.
16. Какви са залозите? Дайте причината, която движи героя. Какво ще се случи, ако той не успее? Покажете какви са възможностите пред него.
17. Никоя работа не е загуба на време. Ако не върши работа, оставете я и продължете – след време тя отново ще влезе в употреба.
18. Трябва да познавате себе си: разликата между това да даваш най-доброто и просто да „вдигаш пушилка“. Историята е опитване, не усъвършенстване.
19. Случайните съвпадения, които създават проблеми на героите, са чудесна възможност; съвпаденията, които ги „изваждат“ от проблемите, са измама.
20. Упражнявайте се: вземете основните моменти във филм, който не харесвате. Как бихте ги пренаредили, за да го ХАРЕСАТЕ?
21. Ако не се идентифицирате със ситуацията/характерите, не можете да пишете „страхотно“. Какво ще ВИ накара да действате по този начин?

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

22. Каква е същността на историята ви? Най-кратко казано? Ако знаете това, можете да започнете от там.

В допълнение ето и **5 тайни на сторителинга, според Pixar**⁴¹:

1. Пишете за чувства, които познавате

Ефективният сторителинг взема универсално чувство и го пренася в уникална ситуация.

2. Брилянтните идеи идват от ежедневни места

3. Използвайте „какво, ако“ - изречения

В раздел, озаглавен „Какво, ако...“, разказвачите ви позволяват да се изненадвате. „[Въпросът „Какво, ако“] „затваря“ логическата част от мозъка и ви позволява да се ангажирате с мечтателната част“, казва Пател. "Това отваря вратите на въображението."

4. Добрата история е емоционална

5. Започнете или със света, или с персонаж

Светът: обстановката или наборът от правила. **Персонаж:** темата, която следвате. Историята ви се нуждае и от двете, но може да започнете с всяко от тях.

⁴¹ <https://nofilmschool.com/2017/02/pixar-storytelling-story>

Основни елементи на историята, които обучителите, учителите, преподавателите и тренинговите професионалисти трябва да имат предвид при анализа⁴²:

Обстановка: Къде и кога се развива историята? Обстановката представлява физическата локация, но също така и времето (минало, сегашно, бъдеще) и социалните и културни условия, в които съществуват персонажите.

Персонаж (Герой): Човек или животно, или нещо друго, което е персонализирано. Може да има един или няколко основни героя, а понякога, но не винаги, може да има и второстепенни герои.

Сюжет: Събитията, които се случват в историята, се наричат „сюжет“. В сюжета обикновено има въведение, възходящо действие, „връх“, низходящо действие и развръзка. Сюжетът обикновено се представя като дъга.

Конфликт: Във всяка история трябва да има конфликт, т.е. предизвикателство или проблем, около който се основава сюжетът. Без конфликт историята няма да има цел и посока.

Тема: Идея, вярване, поука, урок или просветление. Това е централният въпрос, който авторът се опитва да накара читателя да разбере. Темата е „защо“-то на историята.

Гледна точка: „Кой“ разказва историята? 1-во лице единствено число („Аз“) или 3-то лице единствено число („той/тя/то“). Ограничена (гледната точка само на един персонаж), многопосочна (перспективите на много герои) или „всезнаеща“ (на всезнаещия разказвач). 2-ро лице („ти/вие“) не се използва често при писането на истории.

Тон: Общият емоционален „тон“ или значението на историята. Той щастлив ли е или забавен, тъжен, депресивен? Тонът може да се покаже по много начини - чрез избора на думи или граматични форми, посредством метафори и описания, чрез символи или чрез комбинацията от звученето на думите (т.е. рими, ритъм, музикалност).

⁴² <https://www.dreamerswriting.com/elements-of-a-story/>

Стил: Той показва *как* са казани нещата. Изборът на думите, структурата на изреченията, диалогът, метафорите, сравненията, хиперболите. Стилът до голяма степен определя тона.

Е. Част III: План на урок / сесия

- а. Релевантни техники и методи от неформалното и иформалното образование на възрастни, които могат да се използват (групова динамика, коучинг техники, рефлексия и саморефлексия на обучаемите)

Ефективното образование за възрастни изисква **активно включване** на обучаемите и **окуражаване на взаимното споделяне и обмяната** на информация, опит и идеи.

В същото време, когато говорим за изкуство и литература, хората имат различни интерпретации и чувстват по различен начин визуалните и наративни творби. Така стимулирането на груповата динамика и споделянето на лични гледни точки, чувства и мисли между обучаемите са много важни за отключването на креативността, мисленето „извън рамките“ и иновативния подход към начина, по който виждаме нещата и към търсенето на решения на проблемите.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Обучителни методи, подкрепящи ефективното взаимодействие в група, които могат да бъдат използвани в дейности, базирани на изкуството и литературата

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Обучителни методи, провокиращи индивидуалното споделяне и учене, които могат да бъдат използвани в дейности, базирани на изкуството и литературата

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

б. Насоки за разработване на дейности за използване на изкуството и литературата в неформалното образование на възрастни

Примери от 1 до 3 представят три блок-схеми на модели на уроци/сесии, чрез които обучителите, тренинг професионалистите, тренъорите и менторите могат да преподават теми, свързани с предприемачеството, посредством включване на изкуството и литературата в образователния процес.

Диаграмите позволяват на учителите и обучителите да комбинират различни дейности и методи от неформалното образование и педагогиката, базирана на изкуството, в зависимост от своите обучителни цели, профила на участниците, темата и подтемите, продължителността на урока/сесията и обучителната среда.

Стъпки 2 – 5 помагат на обучителите и тренинг професионалистите как да подхождат към анализа на избраните творби и върху какво да насочат вниманието си по време на съответната дейност.

Насоки към обучителите, учителите, тренинг професионалистите и тренъорите как да анализират художествени творби стъпка по стъпка

(адаптирано от “Orchestrating Collaboration at Work, Using Music, Improv, Storytelling and Other Arts to Improve Teamwork”, Arthur B. VanGundy / Linda Naiman, 2007, и от “Стъпки при анализа на текст”⁴³)

Стъпка 1 – Идентификация (*Обикновено това е част от подготвителната фаза и се случва по време на разработването на плана на урока / сесията*)

Селекция на най-подходящите по темата творби – визуални и/или наративни. За наративните творби е необходимо да се реши дали в обучителната дейност ще бъде включена цялата творба или само част/и от нея.

Стъпка 2 - Описание

Помолете обучаемите да опишат какво виждат на / разбират от избраните творби. Въпроси, които можете да им зададете:

- За какво мислите, че е творбата?
- Какво, според Вас, е във фокуса на вниманието на автора?
- Според Вас какви аспекти на темата / проблема са засегнати в творбата?

Фокусът на дискусията е върху споделянето на лични гледни точки, чувства и идеи за художествените творби от страна на участниците. Целта е да се окуражат учещите да споделят мнението си, като се обръща внимание, че няма грешни отговори.

⁴³ <https://hubpages.com/education/Steps-to-Text-Analysis>

Стъпка 3 - Анализ

Помолете обучаемите да доразвият описанието на обсъждания предприемачески проблем като анализират творбата от гледна точка на елементите и художествените принципи (като естетика, баланс, контраст, сходство, ритъм, подчертаване, повторение и т.н). По време на този етап фокусът трябва да бъде върху цветовете, линиите, формите, символите и метафорите, организацията на композицията и сюжета, основните персонажи, лингвистичните елементи и стилистичните особености на текста, вербалните композиции и пр.

Стъпка 4 - Интерпретация

Помолете обучаемите да споделят с останалите участници тяхната интерпретация и връзката на творбата с техния личен и професионален опит и гледна точка. Можете да използвате въпроси от типа на:

- Какво е значението на тази творба за Вас?
- Какви емоции поражда?

Стъпка 5 – Извеждане на заключенията

Възможни въпроси, които да задавате на участниците:

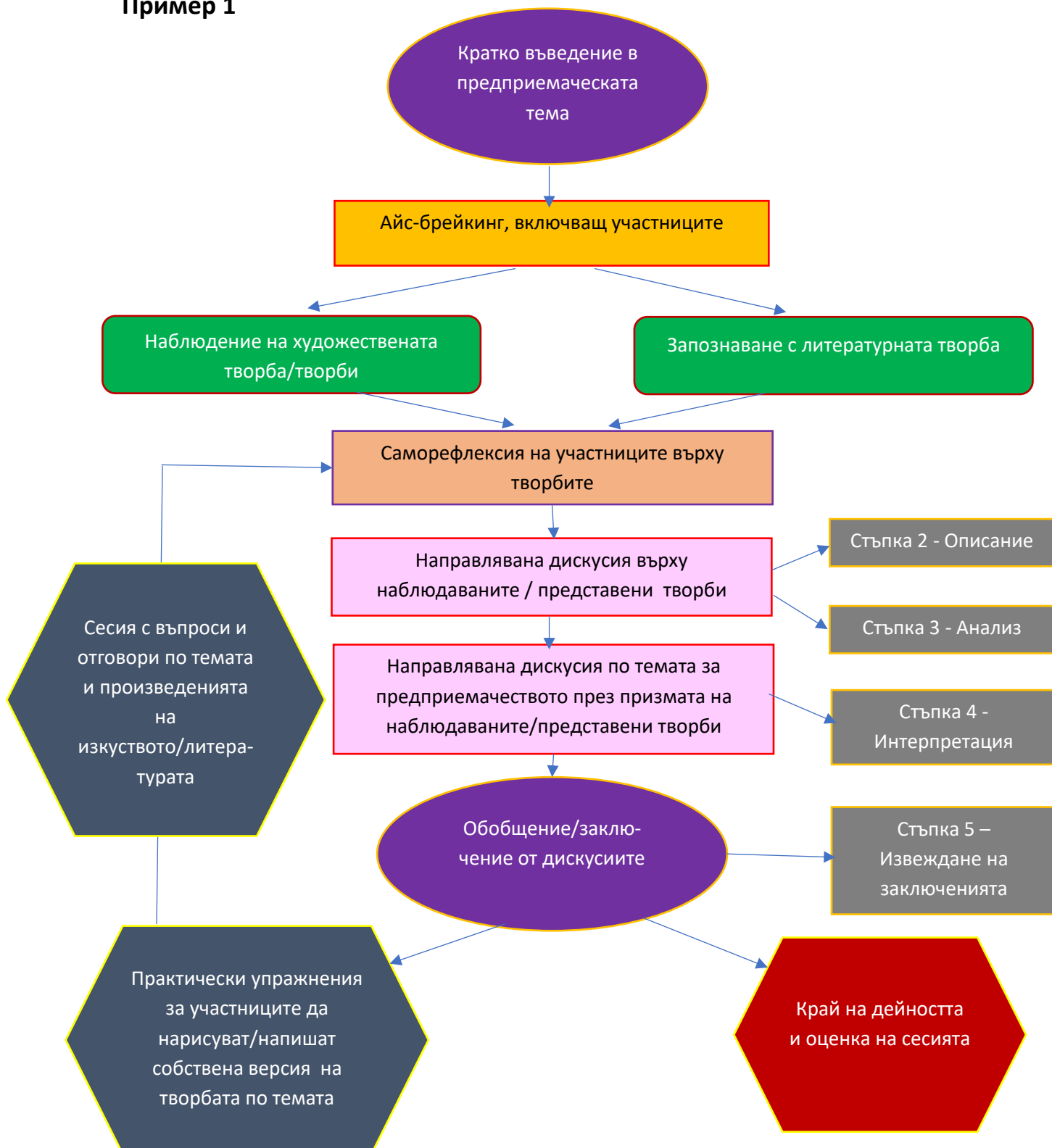
- Каква е връзката на творбата с Вас и с Вашите предприемачески идеи?
- Тази художествена творба променя ли Вашия начин на мислене и на живот?
- Тази художествена творба помага ли Ви да се справите с някакви проблеми в живота или при правенето на бъдещи планове?
- Какви критерии използвахте при определянето на основното послание в творбата?
- Как се промени начинът, по който възприемате творбата, от първия път, когато я видяхте?
- Разпознавате ли себе си или проблем от Вашия живот в художествената творба?, и др.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Пример 1

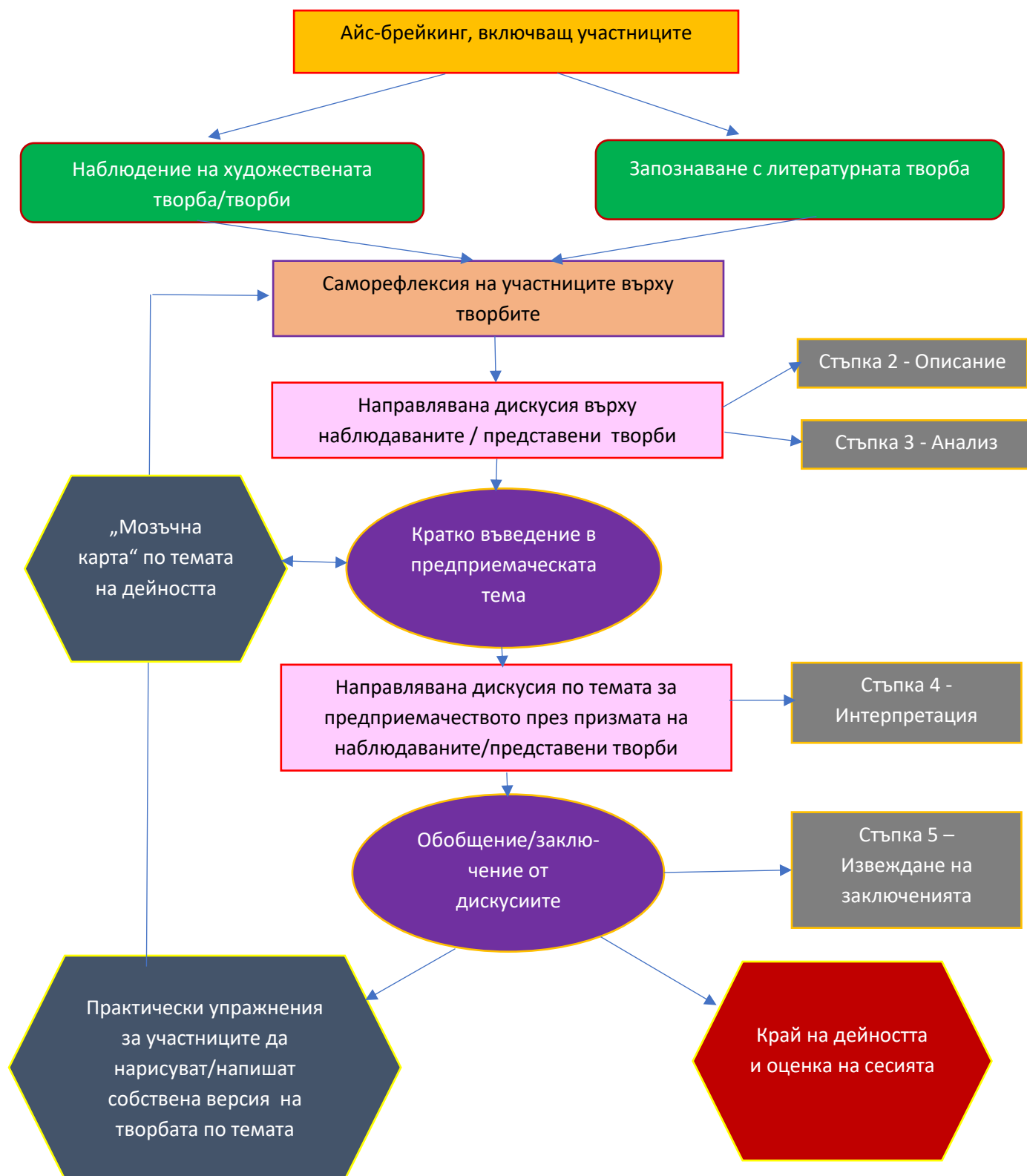

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Пример 2

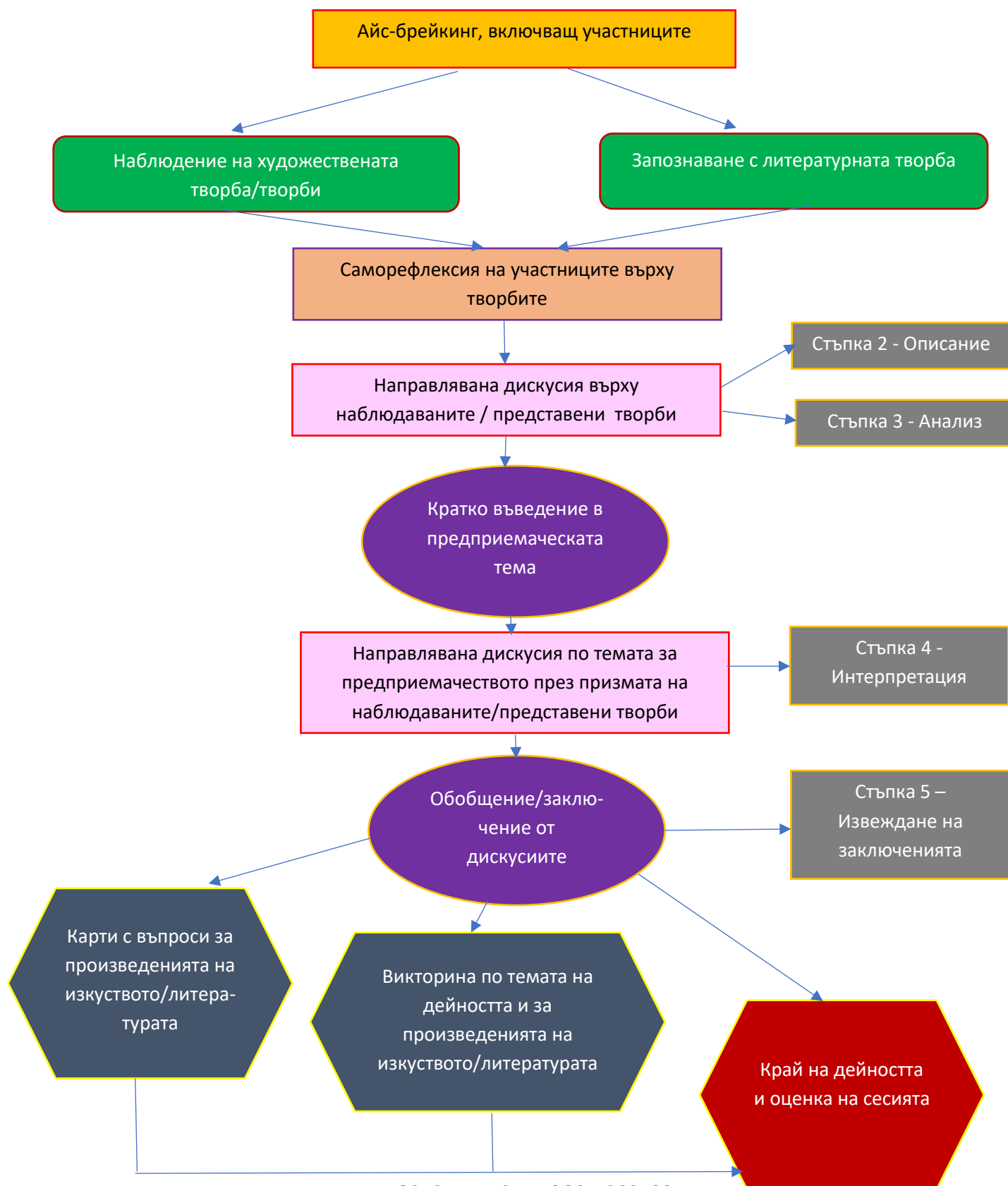

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Пример 3

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

с. Примерен план на урок / сесия за използване на изкуството и литературата за промотиране на креативността и иновативността по теми, свързани с предприемаческите умения

ПЛАН НА УРОК / СЕСИЯ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИЗКУСТВОТО И ЛИТЕРАТУРАТА ЗА ПРОМОТИРАНЕ НА КРЕАТИВНОСТТА ПО ТЕМИ, СВЪРЗАНИ С ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИТЕ УМЕНИЯ	
Основно предприемаческо умение, което ще се обсъжда по време на урока/сесията	
Под-категории на избраното предприемаческо умение, на което ще бъде посветен урокът/сесията	• • •
Обучителни цели на урока/сесията	1. 2. 3.
Продължителност на урока/сесията *	
Целева група на урока/сесията	

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Обучителни резултати от урока/сесията	Знания: • • •	Умения: • • •	Компетенции: • • •
Обучителни/тренингови/коучинг методи, които ще бъдат използвани	За индивидуалните дейности: 1. 2. 3.	За груповите дейности: 1. 2. 3.	
Художествена форма, която ще бъде използвана <i>(моля отбележете релевантната категория/категории)</i>	Визуални изкуства 	Наративни изкуства 	
Вид творби, които ще бъдат включени <i>(моля отбележете релевантната форма/форми)</i>	Визуални изкуства 1. 2. 3.	Наративни изкуства 1. 2. 3.	
Необходимо оборудване и материали, включително учебни помагала	• • • •		

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява
мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на
информацията.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

	•	
Процедура / последователност на стъпките	За индивидуалните дейности: 1. 2. 3.	За груповите дейности: 1. 2. 3.
Примерни въпроси за дискусията	• • • •	
Специфично знание или умения, от които ще се нуждае преподавателят/обучителят/треньорът (ако такива са необходими)		
Културни елементи / особености, които да се вземат предвид по време на урока /сесията (ако има такива)		
Оценка на дейностите (моля отбележете релевантното)	○ „Усмихнати/тъжни лица“ ○ Тест ○ Курсова задача	

Забележка: Предвид обхвата на проект AA4ECI предвидената продължителност на уроците/сесиите ще включва методи и подходи подходящи за едночасови коучинг сесии и за половин дневни (4 часа) групови дейности.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

d. Критерии за определяне на подходящи творби на изкуството и литературата

Общи критерии за визуалните и наративни творби

1. Всички определени визуални и наративни творби трябва да имат ясно авторство и произход;
2. При визуалните творби - те трябва да бъдат изложени / показвани в обществени галерии или музеи – национални, регионални или местни, които имат интернет страници и ако е възможно – раздели с електронни галерии;
3. При наративните творби – те трябва да бъдат включени в официални учебни планове, да бъдат лесно откриваеми в обществени библиотеки или продавани в книжарници, вкл. на легални електронни книжни борси;
4. “Универсална художествена творба” е “добре познато произведение на изкуството, чиито автор е световно признат и е изложено в художествена галерия или музей като част от тяхната международна колекция”;
5. “Универсална литературна творба” е “добре познато литературно произведение, което е включено в образователната програма на училищно или университетско ниво като представително за съответната страна и чиито автор е световно признат”;
6. “Национална художествена творба” е “произведение на изкуството, чиито автор е признат и добре приет на национално ниво в съответната страна и е изложено в художествена галерия или музей като част от тяхната национална колекция”;
7. “Национална литературна творба” е “добре познато литературно произведение, което е включено в националната образователна програма на училищно или университетско ниво и чиито автор е добре познат на национално ниво в съответната страна”;
8. Наративните творби, които са на език, различен от този, на който са създадени, следва приоритетно да се използват в официалния им превод. Ако няма такъв, за образователни цели може да се направи неофициален превод на творбата.

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.

Как да се идентифицират визуални творби

Вид на творбата (картина, скулптура, инсталация, занаятчийско произведение, фотография, филм/видео, колаж, стенно пано, графика, карикатура, принт, комикс, др.)	
Автор, националност	
Заглавие	
Година на създаване	
Размер	
Използван художествен метод	
Източник (къде може да бъде намерена)	

Как да се идентифицират наративни творби

Вид на творбата (стихотворение, роман/новела, сценарий на пиеса, есе, приказка, мит, комикс, др.) / жанр	
Автор, националност	
Заглавие	
Година на създаване	
Оригинален език, на който е създадена творбата	
Източник (къде може да бъде намерена на оригиналния език)	
Източник (къде може да бъде намерен линк към превод на творбата)	

2019-1-LT01-KA204-060488

Съдържанието на този документ представя гледната точка на авторите и е тяхна отговорност; не може да се счита, че той отразява мнението на Европейската комисия или на друг орган на ЕС. ЕК и Агенцията не носят никаква отговорност за начина на използване на информацията.